

О‘QUVCHILARDA OG‘ZAKI NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH

Amadullayeva Sarvinoz Azimjon qizi

ToshDO‘TAU ona tili va adabiyot ta’limi fakulteti 3-bosqich talabasi

amadullayevasarvinoz@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada o‘quvchilarda og‘zaki nutq madaniyatini shakllantirishning ahamiyati, bosqichlari va ta’lim jarayonida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan samarali metodlar haqida batafsil fikr yuritiladi. Jumladan, muloqot madaniyatini o‘rgatish, fikrni ravon bayon etish, til me‘yorlariga amal qilish orqali nutq malakasini oshirish bo‘yicha metodik yondashuvlar chuqur tahlil qilinadi. O‘quvchilarni shaxsiy fikrini asosli bayon qilishga, muomala etikasiga rioya qilishga o‘rgatish bugungi ta’limda dolzarb vazifa hisoblanadi. Shu bilan birga, og‘zaki nutq madaniyatini o‘quvchilarda shakllantirish bosqichlari, metodik usullar, muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ham keng yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *og‘zaki nutq madaniyati, muloqot, til me‘yorlari, adabiy til, fikr bayoni, talaffuz, etik me‘yorlar, o‘quvchilar, metodik yondashuv, kommunikativ kompetensiya, o‘qitish metodikasi, nutqiy faoliyat.*

Annotatsion: *This article thoroughly analyzes the importance and stages of developing oral speech culture in students. It discusses the role of communication ethics, fluency, and adherence to literary language standards in shaping competent communicative behavior. Methodological approaches such as role-playing, debates, and speech clubs are assessed for their effectiveness in the educational process. The paper also explores common challenges in oral speech training and proposes practical solutions for teachers to implement.*

Keywords: *oral speech culture, communication, language norms, literary language, expression of thoughts, pronunciation, ethical standards, students, methodological approach, communicative competence, teaching methodology, speech activity.*

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning faqat bilim olish darajasi emas, balki o'z fikrini erkin, ravon va madaniyatli tarzda ifoda etish qobiliyati ham muhim o'rin egallaydi. Og'zaki nutq madaniyati – bu shaxsning ijtimoiy muomaladagi o'zini tutishi, tilni ifodali va me'yorlarga rioya qilgan holda qo'llay olishidir. Hozirgi globallashuv davrida yosh avlodni nafaqat bilimli, balki nutqiy jihatdan faol va madaniyatli bo'lishga yo'naltirish zarurati ortib bormoqda. Tilni noto'g'ri qo'llash, talaffuzdagi xatolar, mavzuga aloqasiz fikrlar og'zaki nutq madaniyatining shakllanmaganligini ko'rsatadi. Shu sababli ushbu maqolada bu muammolarni hal qilishning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi.

Og'zaki nutq madaniyati quyidagi asosiy jihatlarga ega: 1) adabiy til me'yorlariga amal qilish, 2) to'g'ri talaffuz va tovush madaniyati, 3) muloqotda etik me'yorlarga rioya qilish, 4) fikrni ravon va mantiqiy tarzda bayon etish.

O'quvchilarda bu jihatlarni shakllantirishda quyidagi metodlar muhim rol o'ynaydi:

1. "Rol o'ynash usuli": turli hayotiy vaziyatlar asosida o'quvchilarni nutqiy faoliyatga jalb qilish.
2. "Munozara va bahs": fikr bildirish, asoslash va qarama-qarshi fikrlarni tahlil qilish malakasini shakllantirish.
3. "So'zlashuv klublari va podkastlar": mustaqil muloqot yuritishga o'rgatadi.
4. "Texnologiyalardan foydalanish": nutq mashqlarini raqamli vositalar orqali boyitish.

Bosqichma-bosqich yondashuv orqali o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarga ega bo'ladilar:

- a) tinglab tushunish va asosiy g'oyani ajratish;
- b) o'z fikrini izchil va madaniyatli ifodalash;
- c) savol-javoblarda ishtirok etish;
- d) o'rtoqlari bilan hamkorlikda muammolarni hal qilish.

Bu yondashuvlar natijasida o'quvchilarning og'zaki nutqi mustahkamlanadi, ular jamiyatda muloqot qila oladigan faol shaxslarga aylanishadi.

Natija

Nutq madaniyati shaxsning ijtimoiy muhitdagi samarali muloqot vositasi hisoblanadi. O'quvchilar bu madaniyatga ega bo'lsa, o'z fikrini aniq va tushunarli tarzda ifoda eta oladi, boshqalarni tinglaydi va ularning fikrini hurmat qiladi. Nutqdagi aniqlik, tozalikka amal qilish esa tilga bo'lgan e'tiborni kuchaytiradi. Shu jihatdan, og'zaki nutq madaniyatini shakllantirish, o'qituvchidan doimiy e'tibor, sabr-toqat va zamonaviy yondashuvni talab qiladi.

Xulosa qilib aytganda, og'zaki nutq madaniyati o'quvchilarda nafaqat lingvistik bilimlarni, balki shaxsiy rivojlanishni, muloqot madaniyatini va ijtimoiy faoliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. O'qituvchi bu jarayonda boshqaruvchi, rag'batlantiruvchi va baholovchi rolini bajaradi. Agar nutq madaniyatini shakllantirish tizimli yo'lga qo'yilsa, o'quvchilarning nutqiy va kommunikativ kompetensiyasi yuqori darajaga ko'tariladi. Shuningdek, ular kelgusida ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli va faol shaxs bo'lib shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yuldasheva D. – O'zbek tilini o'qitish metodikasi. Buxoro – Durdona, 2021.
2. Ortiqova S. Og'zaki nutq madaniyatini shakllantirish. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. Rashidova N. Nutq madaniyati va kommunikativ kompetensiya. – Toshkent, 2021.

4. Karimov A. Kommunikativ malakalarni rivojlantirish yo‘llari. “Pedagogika va psixologiya” jurnali, 2023, №7.
5. O‘zbekiston Respublikasi umumiy o‘rta ta‘lim maktablari uchun O‘zbek tili fan dasturi. – 2022.
6. Mirzayeva G. Nutqiy faoliyatni o‘stirishga oid metodik tavsiyalar. – Buxoro: Farovon, 2023.
7. Xidirova M. Nutq madaniyatini shakllantirishda til vositalari. O‘zbek tili va adabiyoti, 2022, №3.
8. Xudoyqulova Z. O‘quvchilarning muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish. Metodik izlanishlar. 2021, №2.

References

1. Yuldasheva D. – O‘zbek tilini o‘qitish metodikasi. Buxoro – Durdona, 2021.
2. Ortiqova S. Og‘zaki nutq madaniyatini shakllantirish. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
3. Rashidova N. Nutq madaniyati va kommunikativ kompetensiya. – Toshkent, 2021.
4. Karimov A. Kommunikativ malakalarni rivojlantirish yo‘llari. “Pedagogika va psixologiya” jurnali, 2023, №7.
5. O‘zbekiston Respublikasi umumiy o‘rta ta‘lim maktablari uchun O‘zbek tili fan dasturi. – 2022.
6. Mirzayeva G. Nutqiy faoliyatni o‘stirishga oid metodik tavsiyalar. – Buxoro: Farovon, 2023.
7. Xidirova M. Nutq madaniyatini shakllantirishda til vositalari. O‘zbek tili va adabiyoti, 2022, №3.
8. Xudoyqulova Z. O‘quvchilarning muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish. Metodik izlanishlar. 2021, №2.